

**Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse 13. augusti 2021. a määruse nr 80
„Haridus- ja Teadusministeeriumi põhimäärus“ muutmise“ eelnõu
seletuskiri**

1. Sissejuhatus ja eesmärk

Eelnõuga muudetakse Haridus- ja Teadusministeeriumi (edaspidi ka ministeerium) struktuuri seoses kantsleri otsealluvusse kuuluvate valdkondade ja keelepoliitika asestantsi vastutusaldkonna ümbervaatamisega. Haridus- ja Teadusministeeriumi struktuuri muutmise eesmärgiks on määratleda täpsemalt vastutus ja ülesannete jaotus.

Määrus kehtestatakse Vabariigi Valitsuse seaduse § 42 lõike 1 alusel. Eelnõu ja seletuskirja koostas õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusnõunik Kristel Siimula-Saar (735 0638, kristel.siimula-saar@hm.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist.

Paragrahviga 1 muudetakse ministeeriumi põhimääruse paragrahvi 12, milles tuuakse ministeeriumi osakondade loetelu ja nende põhiülesanded. Selguse huvides muudetakse tervet paragrahvi, kuid sisuliselt puudutab muudatus kahte osakonda: keelepoliitika osakonda ning õigus- ja personalipoliitika osakonda.

Keelepoliitika osakond tegeleb hetkel nii riigi üldise keelepoliitika kujundamise kui ka eestikeelsele haridusele ülemineku (EHÜ) küsimustega. Samas ei ole EHÜ (enam) üksnes keelepoliitiline muudatus, vaid suuresti valdkondade ülene haridusreform, mille eesmärk on kvaliteetne eestikeelne haridus. Reformi ettevalmistamisel ja sellega alustamisel sai suurimat tähelepanu keel kui alus kogu reformi õnnestumiseks. Seetõttu juhtis käivitamise faasis vajalikke ressursse (nii inimesi kui raha) keelepoliitika osakonna juhataja. Praeguses ülemineku staadiumis on vaja hoida fookuses muudatuse käigus hoidmine (mitte enam käivitamine), saades seejuures aru, et keelepoliitilised otsustused üksi ei taga reformi edukust. Reformi eduks on vaja peale keelepoliitilise visiooni ja teadmise veel nii alg-, üld- kui kutsehariduse teemade, aga ka huvi- ja kõrghariduse tundmist ning erivaldkonna partnerite kaasamist. Lisaks, EHÜ ajakava näeb ette, et aastaks 2030 õpivad kõik Eesti õpilased Eesti koolides eesti keeles. See aga ei tähenda, et selle ajaga saab lugeda „projekti“ lõpetatuks. Juba praegu tuleb mõelda ka nn jätkutegevustele, seiresüsteemidele, neist lähtuvatele pidevatele parendustele protsessis jne. Seda võimaldab eraldi struktuuriüksuse loomine, mis koondab meeskonna ühe juhtimise alla ning võimaldab osakonna juhil otsustada ja ka vastutada ressursside (nii aja, inimeste kui raha) kasutamise üle ning korraldada tööd võimalikult efektiivselt.

Vajadusega kohaneda hetkeolukorraga ja tagada reformi jätkusuutlik ja stabiilne kulgemine, tuuakse eestikeelsele õppele ülemineku teemade lahendamine keelepoliitika üldistest teemadest eraldi. Selleks luuakse eestikeelsele õppele ülemineku osakond, mis kuulub keelepoliitika asekantsleri vastutusalasse (eelnõus § 12 lg 1 p 1 ja lg 2). Osakonna ülesandeks on tagada eestikeelsele õppele üleminekul seonduva poliitika kujundamine ja elluviimine, samuti üleminekuks vajalike tingimuste loomine erinevates poliitikavaldkondades ja protsessi hindamise seire korraldamine.

Samuti täpsustatakse ja täiendatakse keelepoliitika osakonna põhiülesandeid (eelnõus § 12 lg 5), et viia need kooskõlla keelepoliitiliste suundade, ühiskonna hetkevajaduste ja pikema perspektiiviga. Tähtis on keele läbiv ja horisontaalne roll kõikides poliitikavaldkondades ja sellega arvestamine poliitika kujundamisel. Keelepoliitika osakond peab olema pidevalt kaasas erinevate poliitiliste suundadega, hinnates pidevalt nende mõju eesti keelele ja selle püsimisele ja arenemisele. Lisaks on keelepoliitikas eesti keele hoidmise ja kõikides valdkondades tähtsustamise kõrval oluline kujundada keeletehnoloogiline maastik, mis võimaldaks arendada eesti keelt, rakendada keeletehnoloogilisi lahendusi erinevates, sh haridusvaldkonnas ning suurendada eesti keele levikut ja nähtavust. Lisaks peab keelepoliitika kujundamine toimuma selliselt, nagu keeleseadus ette näeb – Haridus- ja Teadusministeeriumis (hetkel on olukord äärmiselt killustunud). Seetõttu tehakse keelepoliitika osakonna ülesannetes muudatus, seades eraldi fookusesse eesti keele ja ka võõrkeelte õppimise ja õpetamise poliitika kujundamine ja elluviimise korraldamine.

Tänane õigus- ja personalipoliitika osakond hõlmab kolme iseseisvat tegevust: haridusõiguspoliitika kavandamine ja õigusloome, haridusasutuste üle järelevalve tegemine ning personalipoliitika kavandamine. Eesmärgiga muuta nimetatud valdkondades otsustusprotsess kiiremaks, vähendada juhtimistasandeid ja suurendada lähimuslikkust tippjuhile, korraldatakse valdkonnad ümber eraldiseisvateks osakondadeks. Ehk luuakse kantsleri otsealluvusse järelevalve osakond, personalipoliitika osakond ja õiguspoliitika osakond (eelnõus § 12 lg 1 p-d 3, 9 ja 15 ning lg-d 4, 10 ja 16). Erinevate funktsioonide lahutamine eraldiseisvatesse osakondadesse tekitab igale funktsioonile (personalipoliitika, järelevalve ja õigusloome) oma vahetuma juhtimis- ja vastutusahela. Samuti annab see juhtidele suurema vabaduse juhtida valdkonna töö sisulist arendamist ja selleks vajalikku ressursi, samuti võimaldab hoida erinevate ressursside juhtimisel selged piirid.

Järelevalve valdkonna ümberkorraldamine iseseisvaks osakonnaks kannab ka eesmärki tagada järelevalve sõltumatus, kuivõrd efektiivne järelevalve vajab teistest valdkondadest sõltumatut positsiooni (so kohustuste lahusus ja huvide konflikti vältimine) ja distantsti.

Ümberkorralduse tulemusena loodavate osakondade ülesanded on järgmised. Järelevalve osakonna ülesandeks on haridusvaldkonna järelevalve ehk järelevalve selle üle, kas haridusasutused järgivad õigusaktidega neile kehtestatud nõudeid. Samuti tegeleb järelevalveosakond õppeõiguse andmise korralduse küsimustega. Personalipoliitika osakonna ülesandeks on kujundada ministeeriumi ja ministeeriumi valitsemisala asutuste tulemuslikku tegevust toetavat personalipoliitikat. Õiguspoliitika osakonna ülesandeks on kujundada ja ellu viia Eesti haridus-, teadus-, arhiivi, noorte- ja keelepoliitika valdkondade õiguspoliitikat.

Paragrahvis 2 reguleeritakse põhimääruse muudatuste jõustumise aeg, milleks on 1. august 2025.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Eelnõuga ei kaasne mõjusid teistele ministeeriumidele või ministeeriumi valdkondadega seotud sihtrühmadele, kuna muudatus puudutab ministeeriumi sisemist töökorraldust. Muudatuse tulemusel on vaja ellu viia ministeeriumi struktuuri muutmine praeguse kahe osakonna suhtes. Seoses osakondade vastusvaldkondade muutumisega võib kaasneda mõnel juhul koondamissituatsioon.

Muudatusega kaasneb puudunud valdkondades selgem ülesannete jaotus ja vastutus. Keelepoliitika asekancleri vastutusalas eestikeelsele õppele ülemineku protsessi puhul tekib rolliselt ja vastutuse võtmine. Muudatuse tulemusel on selgem ka personalipoliitikaga seotud ülesannete jaotus ja vastutus. Selle tulemusel on muudatusel positiivne mõju nii ministeeriumi töökorraldusele kui oluliste muudatuste juhtimisele. Järelevalve valdkonna viimine eraldi juhtimise alla aitab tagada selle läbipaistvuse, sõltumatuse ja usaldusväärsuse ning efektiivse poliitika tagasisidesüsteemi. Seega on muudatusel eeldatav positiivne mõju ministeeriumi töökorraldusele.

5. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamine ei too kaasa täiendavaid kulusid riigieelarvele, võimalike koondamistega kaasnevad kulud kaetakse Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarvest. Määruse rakendamine ei too kaasa otseseid tulusid.

6. Määruse jõustumine

Määruse jõustumise aeg on seotud struktuuris ümberkorralduste ettevalmistamiseks vajaliku mõistliku ajaga ning on kavandatud 1. augustiks 2025.

7. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi kaudu kooskõlastamiseks Justiits- ja Digiministeeriumile ning Rahandusministeeriumile.

Kristina Kallas
minister